

Leerlijn Economie 2de graad naar 3de graad (D-finaliteit)

1 Situering

Deze leerlijn brengt de samenhang tussen doelstellingen economie van de 2de graad en 3de graad in beeld. Het betreft de leerplannen II-Eco-d, III-Eco-d en III- Eco'-d van toepassing in de studierichtingen:

- Economische wetenschappen 2de graad;
- Bedrijfswetenschappen 2de graad;
- Economie-wiskunde, Economie-Moderne talen 3de graad;
- Bedrijfswetenschappen 3de graad.

Op heel wat leerplandoelen van de 2de graad wordt verder gebouwd in de 3de graad. Ook de **realisatie van keuzedoelen in de tweede graad** verdient de nodige aandacht van de leraar economie in de derde graad:

- Bij de realisatie van **LPD K2** in de tweede graad ligt de focus op de klassieke economische modellen die verklaren waarom landen met elkaar handel drijven: deze modellen dienen om aan te tonen dat handel de basis vormt voor internationale arbeidsverdeling en specialisatie, wat als het belangrijkste argument voor vrijhandel wordt gezien. Waar in de tweede graad de theorie van Ricardo centraal staat, wordt in de derde graad via **LPD 8** de praktijk van offshoring en het opsplitsen van productieketens door multinationals geanalyseerd . Men onderzoekt hoe dit leidt tot economische winst in groeilanden, maar ook tot uitdagingen in het Westen.
- Via **LPD K6** wordt de link gelegd tussen het succes van een onderneming en begrippen als winstgevendheid, liquiditeit en schuldgraad. In de derde graad wordt deze basis omgezet in een technische en evaluatieve vaardigheid via het leerplandoel "De leerlingen beoordelen de financiële gezondheid van een onderneming aan de hand van door hen berekende kerncijfers met betrekking tot liquiditeit, solvabiliteit en rendabiliteit.

2 Overzicht op basis van leerplanrubrieken

2.1.De economie als systeem

Leerplan Economie

2de graad DG/DO finaliteit

LPD 1 De leerlingen leggen een eenvoudig economisch kringloopschema uit.

★ Gezinnen en bedrijven

Leerplan economie

3de graad DO finaliteit

Leerplan economie'

3de graad DO finaliteit

LPD 1 (economie) en LPD 1 (economie') De leerlingen analyseren relaties tussen de economische actoren aan de hand van het economisch kringloopschema.

Dit leerplandoel beoogt in de 2de graad de opbouw van een eenvoudige economische kringloop.

Je kan met behulp van het kringloopschema de verschillende markten in kaart brengen: gezinnen bieden via de arbeidsmarkt (LPD 10) hun productieve diensten aan en bedrijven hun producten via de markt voor consumptiegoederen en diensten (LPD 8).

Je kan in de 2de graad best werken met een sterk vereenvoudigde kringloop met enkel de gezinnen en bedrijven als actoren. Dit is een minimumdoel, wil je buitenland en overheid ook al toevoegen kan dit zeker.

In de 3de graad komt de economische kringloop opnieuw aan bod, daarbij is het belangrijk om af te stemmen wat in de 2de graad aan bod kwam, bv. welke actoren werden geïntegreerd?

Opnieuw fungeert de kringloop als kapstok voor andere leerplandoelen, denk aan de leerplandoelen met betrekking tot de arbeidsmarkt (LPD 13), kapitaalmarkt (LPD 11) en de overheid (LPD7 en LPD5+).

De import van goederen leidt tot betalingen van goederen aan de rest van de wereld, de export tot betalingen door het buitenland, wat je in verband brengt met internationale handel en betalingsverkeer.

Leerplan Economie 2 ^{de} graad DG/DO finaliteit	Leerplan economie 3 ^{de} graad DO finaliteit	Leerplan economie' 3 ^{de} graad DO finaliteit
LPD 2+ De leerlingen leggen relaties tussen productie, toegevoegde waarde en de vorming van economische aggregaten.	LPD 2 (economie) en LPD 2 (economie') De leerlingen lichten de samenstelling van het bruto binnenlands product toe vanuit de productie-, inkomens- en bestedingsbenadering. ★ Reëel en nominaal bbp Bruto nationaal product, nationaal inkomen (Y)	

In de 2de graad kan dit +doel als opstap worden beschouwd naar LPD 3 (2de graad).

Via de wenken geven we aan om te focussen op het bruto binnenlands product.

Je hebt aandacht voor het uitschakelen van het prijseffect: het reëel bruto binnenlands product is het voorwerp bij de berekening van economische groei, wat in LPD 3 aan komt.

Je gebruikt best actuele cijfers om het BBP te bepalen volgens de productiebenadering in de 2de graad.

De bestedingsbenadering en inkomensbenadering worden beoogd in de 3de graad.

Leerplan Economie 2 ^{de} graad DG/DO finaliteit	Leerplan economie 3 ^{de} graad DO finaliteit	Leerplan economie' 3 ^{de} graad DO finaliteit
LPD 3 De leerlingen lichten oorzaken en gevolgen van economische groei toe.	LPD 14 (economie) en LPD 14 (economie') De leerlingen evalueren economische groei als indicator voor welvaart en welzijn. ★ Disruptieve factoren en innovatie	

Bij **LPD 3** In de tweede graad ligt de focus op de **manier waarop economische groei wordt berekend**, veelal op basis van het BBP, (LPD2+) en hoe deze tot stand komt.

Determinanten zoals bevolkingsgroei, kapitaalvorming, technologische ontwikkeling en onderwijs kunnen in dat verband worden uitgelicht.

Ook nadelen van economische groei komen aan bod.

In de 3de graad wordt economische groei als welvaartsindicator kritisch benaderd en wordt naar alternatieven gekeken.

2.2. Marktwerving

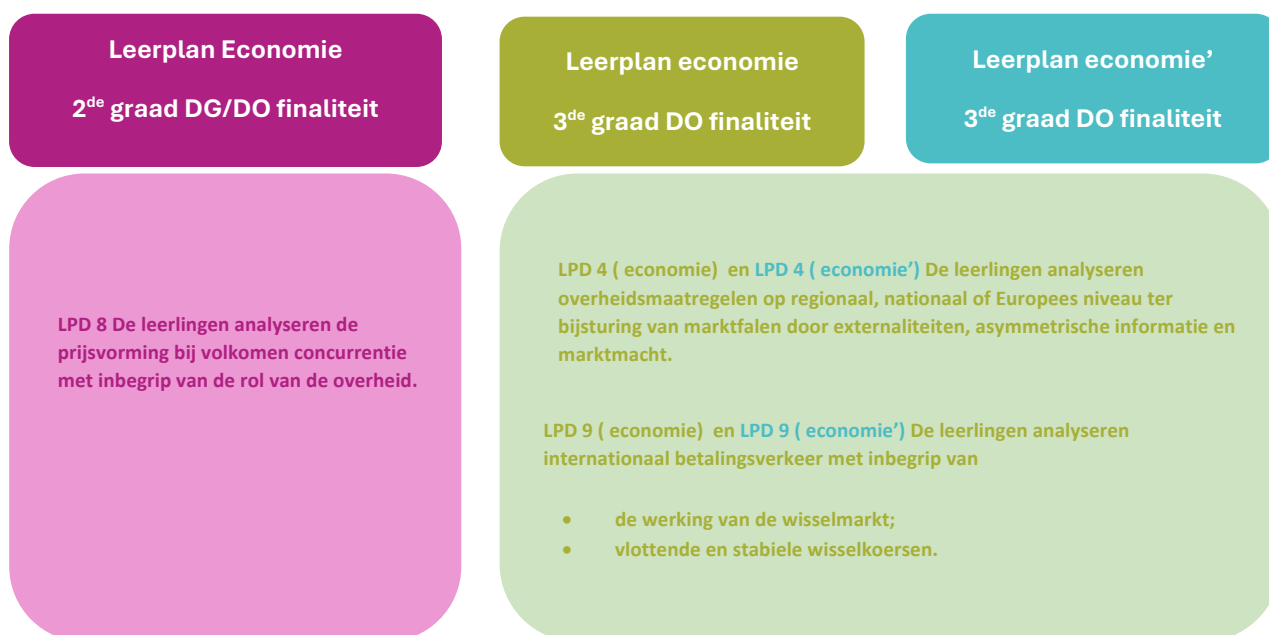

In de 2de graad wordt via de analyse van het **consumenten- en producentengedrag** (LPD 4, 5, 6) de basis gelegd voor **marktwerving** (LPD 8). De individuele en collectieve vraag- en aanbodcurve worden afgeleid wat inzicht verschaft in het verloop van beide curven.

Vervolgens bestuderen de leerlingen het marktmechanisme bij volkomen concurrentie (LPD 8) en het concept prijselasticiteit. (LPD 9)

Ook de rol van de overheid wordt belicht: vanuit eenvoudige casussen wordt het effect van bv. subsidies, belastingen of maximumprijzen aangetoond (LPD 8). Dat kan met behulp van vraag- en aanbodschema's. Het is raadzaam om te overleggen over wat in dat verband aan bod komt in de tweede graad.

Kenmerken van onvolkomen concurrentiële marktvormen worden ter sprake gebracht (monopolie, oligopolie en monopolistische concurrentie), een grondige studie van de prijsvorming bij onvolkomen concurrentie komt aan bod in de derde graad. De allocatieve rol van de overheid omwille van marktfalen wordt uitgediept. Vanuit welvaartsperspectief worden effecten van belastingen en subsidies berekend en grafisch onderbouwd in de derde graad.

De prijsvorming bij vlottende wisselkoersen kan je linken aan prijsvorming bij volkomen concurrentie, wat aan bod komt in de LPD 8 van de 2de graad.

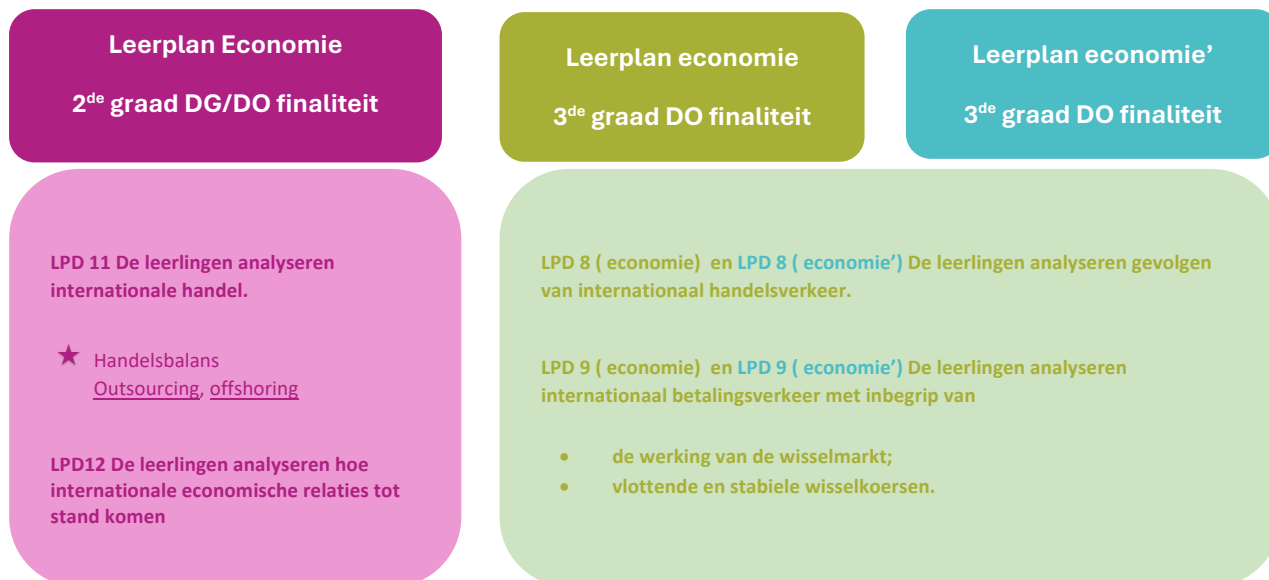
In de tweede graad worden vraag, aanbod en de loonvorming op de arbeidsmarkt uitgediept met aandacht voor de invloed van collectieve (loon)afspraken (en hoe deze tot stand komen via sociaal overleg).

Werkloosheid als aanbodoverschot wordt grafisch onderbouwd in de 2de graad.

Andere marktindicatoren en arbeidsmarktbeleid komen aan bod in de derde graad.

Dat geldt ook voor het principe van de Belgische loonindexering, de loonnorm en hun invloed op de loonvorming.

2.3. Internationale handel en economische relaties

In de tweede graad analyseren de leerlingen internationale handel via cijfers van internationale goederenstromen (LPD 11). Dat kan vanuit sectorale en geografische oriëntaties van buitenlandse handel voor België.

In de tweede graad komen eveneens de voor- en nadelen van internationale handel aan bod, met aandacht voor het outsourcen en offshoren van bedrijfsactiviteiten van Belgische ondernemingen.

In de derde graad wordt een stap verder gegaan en andere gevolgen van internationaal handelsverkeer geanalyseerd, zoals milieuproblematiek en de druk op sociale en mensenrechten in minder ontwikkelde landen.

Daarnaast worden welvaartsgevolgen van handelspolitiek economisch onderbouwd via grafische analyse in de derde graad.

In de tweede graad worden verschillende vormen van economische integratie belicht, van vrijhandelszone tot economische unie en dit vanuit argumenten voor handelsbelemmeringen

In de derde graad wordt op deze concepten verder gebouwd: naast de economische unie komen in een monetaire unie de deelnemende landen onderling vaste wisselkoersen overeen en coördineren hun monetair beleid.

Van daaruit kan je aspecten van internationaal betalingsverkeer uitdiepen. De betalingsbalans biedt kansen in de derde graad om internationale bewegingen van goederen en kapitalen in kaart te brengen, hier leg je het verband met de handelsbalans die in de 2de graad (LPD 11) aanbod komt.

2.4. De werking van ondernemingen en organisaties

Leerlingen krijgen in de 2de graad zicht op aspecten waarin courante ondernemingsvormen verschillen van elkaar.

Vanuit het onderscheid tussen natuurlijke en rechtspersonen wordt er verder gekeken naar verschillen qua aansprakelijkheid, administratie en fiscaliteit bij courante ondernemingsvormen

In de 3de graad wordt dieper ingegaan op verschillen qua fiscale behandeling tussen pakweg éénmanszaak en BV.

Dat gegeven kan je ook linken aan de realisatie van andere leerplandoelen van de 3de graad:

- LPD 7: “De leerlingen leggen uit hoe de overheid via sociale en fiscale maatregelen ongelijkheid in een samenleving tracht te beperken” waarbij de herverdelende functie van de personenbelasting wordt belicht;
- LPD23 (leerplan Economie)/ 24 (leerplan Economie') “De leerlingen sluiten het boekjaar af met inbegrip van ...” waarbij de raming van winstbelasting en resultaatbepaling mogelijkheden biedt om aspecten van vennootschapsbelasting te belichten.

Leerplan Economie

2de graad DG/DO finaliteit

LPD K3 De leerlingen verklaren het belang van de boekhoudkundige registratie van bedrijfsverrichtingen.
LPD K4 De leerlingen lichten de voornaamste wettelijke verplichtingen toe met betrekking tot de boekhouding en de jaarrekening.

LPD 14 De leerlingen leggen de werking van het btw-systeem uit.

LPD 15 De leerlingen passen de techniek van het dubbel boekhouden toe vanuit inzicht in de betekenis en structuur van de balans en resultatenrekening

LPD 16 De leerlingen analyseren en registreren aankoop- en verkoopdocumenten.

LPD K5 De leerlingen stellen verkoopfacturen en creditnota's op.

LPD 17 De leerlingen registreren financiële verrichtingen.

Leerplan economie

3de graad DO finaliteit

LPD 19 De leerlingen registreren commerciële en financiële verrichtingen.

LPD 20 De leerlingen registreren een investering en bijhorende financiering.

LPD 21 De leerlingen registreren de btw-verrekening en -vereffening.

LPD 22 De leerlingen registreren personeelskosten en -schulden.

LPD 23 De leerlingen sluiten het boekjaar af met inbegrip van

- voorraadwijzigingen en afschrijvingen;
- raming winstbelasting, resultaatbepaling en boekhoudkundige verwerking;
- opmaak van de jaarrekening.

Leerplan economie'

3de graad DO finaliteit

LPD 19 De leerlingen registreren commerciële en financiële verrichtingen.
LPD 20 De leerlingen registreren een investering en bijhorende financiering.

LPD 21 De leerlingen registreren de btw-verrekening en -vereffening.

LPD 22 De leerlingen registreren personeelskosten en -schulden.

LPD 23 De leerlingen registreren voorzieningen voor risico's en kosten/

LPD 24 De leerlingen sluiten het boekjaar af met inbegrip van

- voorraadwijzigingen en afschrijvingen;
- raming winstbelasting, resultaatbepaling en boekhoudkundige verwerking;
- opmaak van de jaarrekening.

In de tweede graad is het belangrijk dat leerlingen inzicht krijgen in de betekenis en structuur van de balans en resultatenrekening en de **techniek van het dubbel boekhouden** leren toepassen. Ze registreren **commerciële verrichtingen** op basis van aankoop- en verkoopfacturen met btw (LPD 16) en eventueel creditnota's (K5), alsook de betaling en inning van aankoopfacturen en verkoopfacturen (LPD 17) en eventueel creditnota's (K5). Dat vooronderstelt het gebruik van het minimum algemeen rekeningstelsel (MAR) en inzicht in de werking van het btw-systeem (LPD 14). Door het opzoeken van rekeningen in het MAR verwerven de leerlingen een grondig inzicht in de indeling van klassen, groepen en rekeningen.

In de derde graad is het belangrijk om zicht te krijgen op de aanpak van leerplandoelen boekhouden in de tweede graad.

De boekhoudkundige registratie van commerciële verrichtingen (en betaling of inning ervan) komt opnieuw aan bod in de 3de graad (LPD 19). Ga zeker in overleg met de collega's van de 2de graad.

Andere leerplandoelen in de derde graad betreffen nieuwe verrichtingen en de afsluiting van het boekjaar.

Een minimale benadering van LPD 19 (bv. door registratie van eenvoudige aan- en verkoopfacturen zonder kortingen of kosten) biedt kansen om meer aandacht te besteden aan andere (nieuwe) boekhoudkundige verrichtingen

Leerplan Economie

2de graad DG/DO finaliteit

LPD 18 De leerlingen illustreren het belang van een bedrijfsstrategie.

Leerplan economie

3de graad DO finaliteit

LPD 18+ (economie) en LPD 18+ (economie') De leerlingen illustreren hoe ondernemingen duurzaamheid integreren in hun beleidsvoering.

Leerplan economie'

3de graad DO finaliteit

Via de realisatie van LPD 18 in de tweede graad wordt het belang voor ondernemingen om een goed onderbouwde bedrijfsstrategie of strategisch plan vast te leggen benadrukt.

Een strategisch plan omvat een duidelijke visie, missie, bedrijfsdoelstellingen en concrete acties om die doelen te bereiken. Daarbij worden waarden en normen geëxpliciteerd.

Aandacht voor duurzaamheid komt daarin vaak tot uiting.

In de derde graad wordt verder gebouwd op LPD 18 (2de graad) : houden ondernemingen (voldoende) rekening met het aspect duurzaamheid in hun beleidsvoering?

Naast economische verantwoordelijkheid(LPD 18, 2de graad) worden ondernemingen verondersteld aandacht te hebben voor sociale en ecologische aspecten, wat je kan linken aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership).

Dat brengt uitdagingen met zich mee, want ecologische oplossingen zijn niet altijd de goedkoopste en hebben effect op liquiditeit, schulddispositie of prijszetting.

Ook de rol van de overheid verdient de nodige aandacht: de Corporate Sustainability Reporting Directive verplicht organisaties te rapporteren over de milieu- en sociale impact van hun bedrijfsactiviteiten. Fenomenen zoals greenwashing kunnen ook in de derde graad worden besproken.

Leerplan Economie

2de graad DG/DO finaliteit

LPD 15 De leerlingen passen de techniek van het dubbel boekhouden toe vanuit inzicht in de betekenis en structuur van de balans en resultatenrekening.

LPD K6 De leerlingen berekenen en interpreteren aan de hand van een eenvoudige balans en resultatenrekening de liquiditeit, solvabiliteit en rendabiliteit van een onderneming.

LPD K7 De leerlingen reflecteren over wat een onderneming succesvol maakt.

Leerplan economie

3de graad DO finaliteit

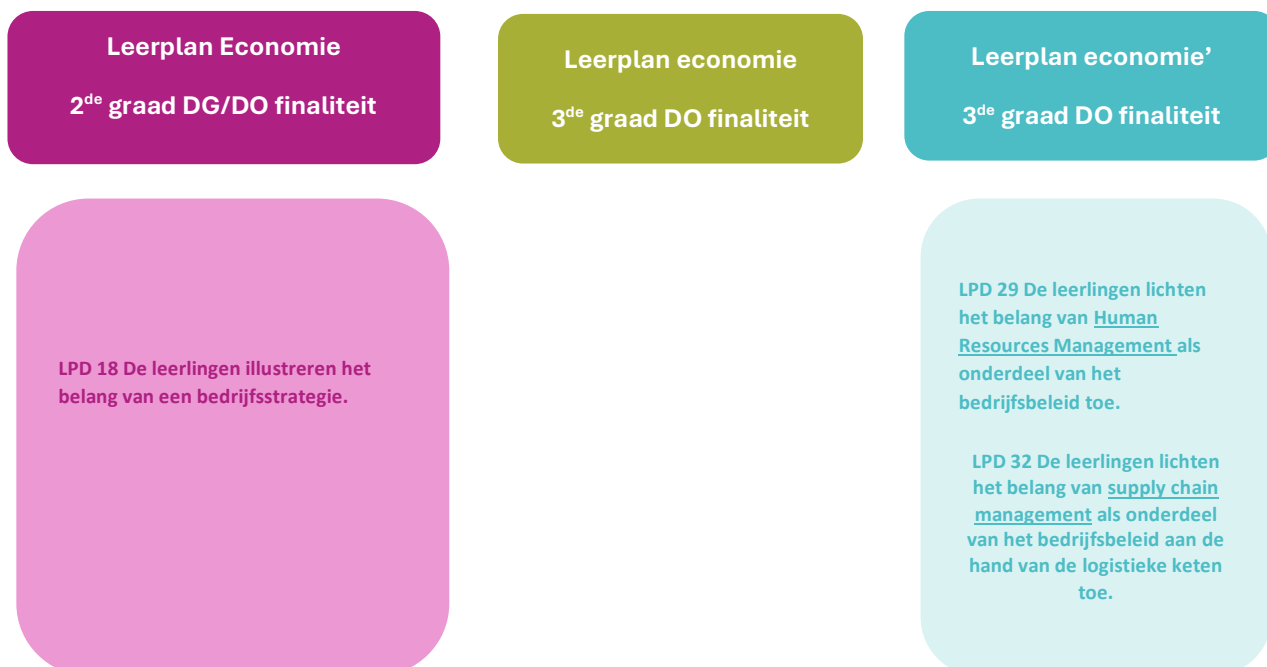
LPD 26 (economie) en LPD 27 (economie') De leerlingen beoordelen de financiële gezondheid van een onderneming aan de hand van door hen berekende kerncijfers met betrekking tot de liquiditeit, solvabiliteit en rendabiliteit.

Leerplan economie'

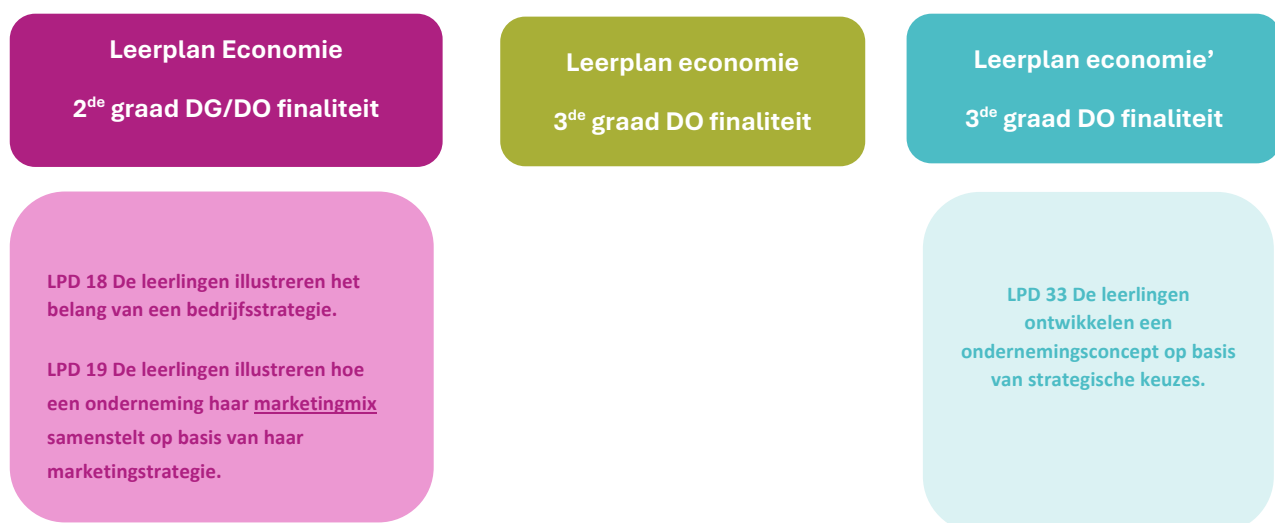
3de graad DO finaliteit

De realisatie van keuzedoel K6 in de tweede graad staat in relatie tot LPD 27 in de derde graad m.b.t. het beoordelen van de financiële gezondheid van een onderneming.

Hetzelfde geldt voor de realisatie van keuzedoel K7: leerlingen reflecteren over wat een onderneming succesvol maakt. In het licht van continuïteit komt de financiële gezondheid dan wellicht ter sprake.

In het leerplan Economie' (III-Eco'-d) voor de studierichting bedrijfswetenschappen in de derde graad zijn leerplandoelen met betrekking tot human resources management (HRM) en supply chain management (SCM) opgenomen. Ook hier bouw je verder op LPD 18, zo zijn HRM- of SCM-strategieën een vertaling van de algemene bedrijfsstrategie naar beleidslijnen voor de HRM en SCM-afdeling.

Bij het ondernemingsconcept in de derde graad bouw je verder op LPD 18 (2de graad) , zo zijn HR- of SCM-strategieën een vertaling van de algemene bedrijfsstrategie naar beleidslijnen voor de HR en SC-afdeling. In dit leerplan economie' van de derde graad wordt het ontwikkelen van een eigen ondernemingsconcept beoogd (LPD 33). Dat biedt kansen om aspecten van LPD 18 (2de graad) omtrent de bedrijfsstrategie toe te passen.

Daarnaast ontwikkelen de leerlingen van de derde graad een marketingstrategie en -mix, een toepassing op concepten die in LPD 19 (2de graad) aan bod komen.